

SATELE EXPLOATATE DE ORAȘE

Burgheziei îi convenea însă exportul acesta, neegal și dezavantajos, și pentru un alt motiv: exportul produselor agriculturii realizate de *țărani* servea ca să plătească importul ei, adică toate acele articole pe care burghezia le aducea din afară, numai pentru interesul și confortul propriu.

Specialiștii noștri atât de superficiali și raționând veșnic după tipicul occidental nu s-au gândit niciodată să studieze la noi economia națională în cele două părți distincte ale ei – orașul și satul – și să stabilească raportul de schimb între aceste două entități geografice și sociale fundamentale¹. Ei au socotit cel mai mult economia națională în *ansamblul* ei, fără să analizeze separat satul și orașul, ca două categorii suprapuse și – vai! – antagoniste. Noi am introdus într-un studiu special² noțiunea de balanță comercială și de balanță a plăților, nu pentru o țară luată în ansamblul ei, ci pentru cele două entități componente ale unei țări: orașul și satul³.

Ce arată acest studiu? Că în România satul a fost exploatat întotdeauna de către oraș, întâi prin furnizarea directă de alimente și produse agricole de la sat la oraș, *fără o contravaloare echivalentă în mărfuri*. Această furnizare gratuită reprezintă ceea ce noi am numit „*elevatorul direct*”. Dar există și o anumită cale de exploatare, care constă în aceea că *exportul românesc – compus în cea mai mare parte din produsele satelor – servește, totuși, numai pentru a plăti în străinătate importul românesc, destinat aproape exclusiv orașelor*.

În felul acesta, străinătatea este un simplu intermediar, care face ca – pe această nouă cale a *elevatorului indirect* – bunurile satelor să se valorifice în folosul exclusiv al orașelor.

Exploatarea satelor de către orașe se face astfel, pe de o parte, prin produse agricole date gratuit orașului, pe de altă parte prin cele trimise în străinătate, pentru a plăti acolo articolele de import destinate trebuințelor orașenești!⁴

Iată de ce se poate spune că progresul social în România se măsoară, în principal, după cât diminuează exploatarea satelor de către orașe, prin mecanismul celor două elevatoroare.

Astfel în România veche, la 1913, 80% din totalul exportului era datorat țăranilor, iar acest export plătea un import, din care abia 20% folosea satelor. Așadar, *orașele care participau numai cu 20%, la export, profitau de 80% din importul țării!*

În România întregită, situația țăranimii s-a îmbunătățit vizibil, grație împrumutării, chiar imediat după aceea burghezia a căutat să recâștige, sub altă formă, dreptul de a

¹ Despre prăpastia care stă deschisă între sate și orașe – *chiar în țările de mica proprietate țărănească* – nu se scrie îndeajuns. Dar la popoarele de temperament aspru și violent, cum sunt sârbii, apar izbucniri revoluționare. Vezi în această privință studiul lui Peric „*Les mentalités citadine et paysanne*” în vol. 5 *din Travaux du XIV-ème Congrès international de Sociologie*, în care se arată că, chiar în timpul ocupației austriece din 1914- 18 în Serbia, satele erau atât de egoiste și de îndârjite împotriva orașelor încât le-ar fi lăsat să moară de foame, dacă n-ar fi intervenit autoritatea militară străină!

„O prăpastie desparte cele două feluri de așezări omenești: orașele și satele. *Sunt în adevăr două lumi separate, care nu se înțeleg*” (pag. 90).

² Vezi lucrarea noastră „Triunghiul economic și social al țărilor agricole: orașul, satul, străinătatea”, publicată în *Internationale Agrarlandschau* din iunie 1940, precum și studiul-comentar al ideilor noastre, semnat de Dr. Reischte, Stableiter al țăranimii germane.

³ În legătură cu raporturile dintre oraș și sat, unii cercetători români au încercat să stabilească originea istorică a orașelor noastre. Mărturisim că pe noi nu ne pasionează o asemenea problemă, fiindcă infinit mai interesantă este *funcțiunea* pe care o îndeplinește orașul, prin raport cu satul. Cum arată și Sombart, orașul conține două feluri de locuitori al căror rol trebuie examinat separat: producătorii de valori *pentru export*, adică a unor valori care trec dincolo de bariera orașului și servesc drept contravaloare pentru materiile prime și alimentele aduse din sate și locuitori care reprezintă numai funcțiuni și producțiuni de *ordin intern*. (Vezi Sombart, *Des Moderne Kapitalismus*, Erster Band, pag. 130 etc.)

Orașul la noi a fost, în cele mai multe cazuri, o *sumă de curți boierești, cu auxiliarii și furnizorii lor*.

⁴ Nu ne putem opri să citim aci un minunat pasagiu din articolele politice ale lui Eminescu (*Opere politice*, vol. I, pagina 60):

„Într-o țară *care n-are export industrial*, țăranul muncește pentru toți: singur și necontestabil. Dantela de Bruxelles, galonul de e chipul generalului, condeiul de fier cu care scriem, chibritul cu care ne aprindem țigara, toate ne vin în schimbul grâului nostru și acest grâu îl produce numai țăranul; grâul e produsul muncii *sale*”.

exploata satul: anume, sub *forma cametei*. Am calculat că înaintea conversiunii, țărâtimea plătea dobânzi orașelor cca 500 lei hectar, *ceea ce însemna o rentă atât de mare, ca și cum tot pământul țărănesc ar fi fost luat înapoi de boieri și exploatat de dânșii!*

După conversiune, în 1937, calculele făcute de noi arată că pe când în 1913 exploatarea prin elevatorul *indirect* atingea 410 milioane franci aur, în 1937 pentru România întregită ea nu mai reprezenta decât 477 milioane franci aur, ceea ce înseamnă, desigur, - față de sporirea teritorială a țării – *o considerabilă atenuare a exploatării*.

Cui se datorește această atenuare? Înainte de toate industrializării României, care a făcut să scadă importul, ca și exportul nostru.

Pe de altă parte, tot industrializarea a adus un progres social și pe calea elevatorului direct, întrucât a permis orașului să ofere satului în compensația produselor sale agricole, produsele lui industriale și *a pus astfel raporturile dintre oraș și sat pe baza mai echitabilă a schimbului de mărfuri*⁵.

Ce rol poate fi mai frumos, din punct de vedere al interesului și echilibrului general al țării, decât acela de a da orașelor un caracter productiv, în loc de unul parazit și *de a ridica în felul acesta însuși nivelul etic pe care se situează orașul atunci când pretinde dreptul la conducerea țării?*

Exploatarea satului de către oraș este ușor de înțeles, dacă examinăm, de pildă, rolul bugetului în balanța dintre sate și orașe. Astfel într-un studiu al nostru public în 1926⁶, am arătat că din toate cheltuielile bugetului, de atunci, abia 12% mergeau spre sate, în timp ce 68% foloseau orașelor *adică cheltuielile orașelor erau de șase ori mai mari decât ale satelor*⁷ (restul de 20% fiind destinate furniturilor din străinătate).

Dar oare împrumuturile care se făceau în străinătate cui profitau? Desigur, exclusiv orașelor. De pe urma lor se ridicau aici clădiri luxoase, sau se construiau căi ferate care foloseau marilor proprietari pentru valorificarea cerealelor⁸.

Comerțul exterior servea nu numai pentru a achita importul, care dezvolta viața orașelor, ci și pentru a permite acele voiajuri în străinătate care au făcut totdeauna specialitatea burgheziei românești⁹.

De altfel, era greu a face să înțeleagă pe cineva în cursul veacului al XIX-lea că banul pe care-l cheltuia cu atâta frenezie peste granițe nu era banul *lui*. Aurul care a fost totdeauna – cum l-am numit noi – *materializarea individualismului* putea da cuiva sentimentul unei proprietăți absolute și independente de timp și de spațiu; însă substratul aurului acumulat de câțiva privilegiați era de fapt *munca națională*.

De altfel, în toată această epocă ca și mai târziu domnea convingerea că noi, în schimbul cu străinătatea, căpătăm de acolo valori egale cu acelea pe care le cedam. Dar îndărătul acestei aparențe de egalitate se ascundea teribila exploatare născută din dezechilibrul dintre cantitatea de muncă exportată și cea importată în schimb și astfel *în toată această fază a capitalismului pur comercial și a comerțului exterior frenetic România era economiceste dezavantajată. Cu cât era mai mare comerțul exterior, cu atât mai mare era dezavantajul ei!*

⁵ Nici acest schimb de mărfuri nu reprezintă *idealul* de materie de echitate fiindcă nu numai în schimbul internațional ci și în schimbul intern munca industrială este favorizată față de cea agricolă.

(Vezi *Teoria protecționismului*, op. cit., și polemica noastră cu profesorul Gheorghe Tașcă în „Analele Statistice și Economice” din 1938).

⁶ *Criterii sociale în finanțele publice* (Arhiva pentru studiul și reforma socială)

⁷ Proudhon a spus că satul este marea ficțiune prin care fiecare vrea să trăiască pe socoteala tuturor. În România, s-ar putea spune că statul este marea ficțiune prin care orașele vor să trăiască pe socoteala satelor!

⁸ În ceea ce privește clădirile publice este știut că de câte ori primul ministru Miriță Sturdza trecea prin fața Palatului Poștelor, întorcea capul ca să nu vadă „risipa” care se făcuse cu o construcție atât de monumentală!

De pe urma imprudențelor bugetare ale politicianilor s-a stârnit pe la 1901, o campanie violentă împotriva inginerilor, care erau acuzați de a ruina statul prin luxul lucrărilor tehnice! Dar sub conducerea unor oameni de înaltă probitate și largă concepție ca Elie Radu, inginerii nu făceau decât să-și manifeste pasiunea lor constructivă, prin opere care – pe un pământ unde atâtea năvăliri ne dezobișnuiseră de orice edificare milenară – să aibe ceva din durabilitatea română.

⁹ Desigur că a fost una din mândriile noastre aceea de a fi întreținută o elită care să audieze concertele de la Bayreuth și să participe la congresele internaționale de calitate. Dar dacă am calculat – vorba lui Eminescu – câte „chile de grâu” ne-au costat aceste rafinamente!

Aceste sacrificii se pot înțelege pentru artiștii și intelectualii producători de valori culturale autentice, dar nu pentru diletanții superficiali și sterili, pentru care cultura este dacă nu un pretext cel mult o egoistă desfătare.

Acest dezavantaj era atât de grav încât compromitea în mare măsură rezultatele productive realizate în agricultură, (care atunci era aproape singura ramură de producție dezvoltată și organizată de burghezie) și influența defavorabil întreg bilanțul activității economice burgheze. Concluzia finală este că deși burghezia își dădea ei însăși iluzia că consumă mai puțin decât ceea ce producea singură, în diversele ei activități, în realitate însă, *în această fază a dezvoltării noastre economice burghezia consuma mult mai mult decât ceea ce producea prin priceperea și munca ei*¹⁰.

Între interesul țării și interesul burgheziei românești nu era – dacă socotim totul pe cadranul muncii – un paralelism. Burghezia se îmbogățea rapid, în timp ce țara în totalitatea ei se ridică mult mai încet, iar satele abia dacă făceau vreun pas înainte, în ciuda muncii lor din ce în ce mai intensive. În toată această fază interesele economice externe au fost și au rămas determinante, pe cursul economiei naționale. Ele dictau ce trebuia să exportăm; ele dictau ce trebuia să producem, în funcție de nevoile străinătății. Cum spunea, așa de plastic Eminescu, burghezia străină fixa care sunt „mărfurile întrebate”.

*

* *

¹⁰ Vezi în *Apendicele, la Capitolul V*, calculele care **dovedesc ... epoca noastră și în sectorul industrial, burghezia produce mai Consumă..**

MIHAIL MANOILESCU

ROSTUL ȘI DESTINUL
BURGHEZIEI ROMÂNEȘTI

CUGETAREA - GEORGESCU DELAFRAS